

Obrazložitev členov

Pravilnika o ukrepih in postopkih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju v visokem šolstvu

Uvod

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva do 2030 določa, da bodo slovensko visoko šolstvo oblikovali inovativnost, pedagoška, raziskovalna in umetniška odličnost, naraščajoča kakovost v mednarodnem merilu, stimulativen delovni in študijski pogoji, visoki standardi akademske kulture in etike, odzivnost na sedanje in prihodnje potrebe gospodarstva in negospodarstva ter splošnega družbenega okolja, spoštovanje institucionalne avtonomije, družbena odgovornost, integriteta in zaupanje, enakost in nediskriminatornost, dostojanstvo, pravičnost in vključevalnost ter zavezanost celovitemu in učinkovitemu ustvarjanju pogojev za doseganje blaginje družbe. V strateškem cilju o etičnem in družbeno odgovornem delovanju visokošolskih zavodov v Sloveniji se je slovensko visoko šolstvo zavezalo, da bosta delovni in študijski proces preprečevala vse oblike nasilja.

Zakon o visokem šolstvu prepoveduje spolno in drugo nadlegovanje ter trpinčenje v študijskem okolju. Vsakemu študentu zagotavlja pravico do varnega študijskega okolja z ničelno toleranco do spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja. Prav tako opredeli pojme spolno nadlegovanje, nadlegovanje in trpinčenje ter določi, da odklonitev takšnih ravnanj in vedenja s strani prizadetega študenta ne sme biti razlog za diskriminacijo pri študijskih dejavnostih ali študijskem napredovanju. Študent, ki je žrtev prepovedanih ravnanj in vedenja, in osebe, ki mu pomagajo, ne smejo biti izpostavljene neugodnim posledicam zaradi ukrepanja proti spolnemu in drugemu nadlegovanju ter trpinčenju. Na podlagi Zakona o visokem šolstvu minister, pristojen za visoko šolstvo, sprejme pravilnik, ki opredeljuje postopek obravnave zaznane kršitve.

Pravico do varnega delovnega okolja zaposlenim v visokem šolstvu zagotavlja Zakon o delovnih razmerjih. Delodajalec je dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju s strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. V ta namen mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu.

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije se zavzema za akademsko okolje, v katerem ni prostora za nasilje, spolno in drugo nadlegovanje ali trpinčenje. Zato je nesprejemljivo vsako vedenje ali ravnanje, ki žali dostojanstvo osebe, posega v osebne pravice in integriteto posameznika ali ustvarja nevarno, zastraševalno, ponižujoče ali sovražno okolje. Ministrstvo se zavezuje k aktivni politiki ustvarjanja in ohranjanja akademskega okolja, v katerem se spoštuje dostojanstvo vseh oseb, ne glede na njihove osebne okoliščine.

Vsi na visokošolskih zavodih so dolžni spodbujati in razvijati spoštljivo sodelovanje ter si prizadevati za mirno reševanje morebitnih sporov.

Aprila 2023 je bila s sklepom ministra, pristojnega za visoko šolstvo, imenovana delovna skupina za pripravo pravilnika, ki bo določil postopek obravnave kršitve prepovedi spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja v študijskem okolju. Delovna skupina si je pri pripravi pravilnika za podlago izbrala

- izsledke raziskovalnega projekta z naslovom »Institucionalne, zakonodajne in ozaveščevalne rešitve ter aktivnosti pri naslavljanju spolnega nadlegovanja in drugih oblik spolnega nasilja v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah v Sloveniji«,

- Pravilnik o ukrepih proti nasilju, nadlegovanju in trpinčenju Univerze v Ljubljani,
- Kodeks etičnega ravnanja Univerze v Mariboru in
- Uredbo o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih v organih državne uprave.

Pripravila je predlog pravilnika, ki ne ureja zgolj področja spolnega nadlegovanj in nasilja, pač pa v obravnavo zajema vsako vedenje in ravnanje, ki žali dostojanstvo osebe, posega v osebne pravice in integriteto posameznika ali ustvarja nevarno, zastraševalno, ponižujoče ali sovražno okolje. Pravilnik zavezuje vse visokošolske zavode v Sloveniji. Obravnava vsa nekorektna vedenja.

Obrazložitev členov

K 1. členu

Člen določa vsebino, ki jo ureja pravilnik, in sicer ukrepe za ustvarjanje varnega študijskega okolja in spoštovanje dostojanstva vseh oseb na visokošolskih zavodih. Pravilnik zajema tudi preprečevanje diskriminacije na podlagi različnih osebnih okoliščin.

K 2. členu

Namen drugega člena je določiti, za koga veljajo določbe pravilnika. Pravilnik velja za vse zaposlene in študente visokošolskih zavodov ter osebe brez statusa študenta, ki opravljajo študijske obveznosti ali delo na visokošolskem zavodu. Tretji odstavek določa odgovornost za domnevno kršitev tudi v primerih, ko žrtev ni več zaposlena ali ne študira več na visokošolskem zavodu. Z vidika pravne varnosti domnevnega kršitelja so visokošolski zavodi pri ukrepih vezani na zakonsko določene roke, povezane z disciplinskimi sankcijami ali odpovedjo pogodbe. Ukrepi, ki ne posegajo v delovnopравни položaj kršitelja, se lahko izvedejo tudi po teh rokih.

K 3. členu

Člen opredeljuje ključne pojme, ki se uporabljajo v pravilniku, kot so nadlegovanje, spolno nadlegovanje in trpinčenje. To zagotavlja jasnost in enotnost pri razumevanju pravilnika. Pojmi in ponazoritve primerov ravnanj so opredeljeni že v Zakonu o visokem šolstvu oziroma, Zakonu o delovnih razmerjih in Kazenskem zakoniku.

K 4. členu

Člen je namenjen zagotovitvi varstva osebnih podatkov vseh oseb, vključenih v postopke po tem pravilniku. Vse osebe, ki so vključene v postopke ali se z njimi seznanijo zaradi narave svojega dela, so dolžne dosledno varovati vse osebne podatke v skladu z veljavnimi predpisi. Ta člen poudarja pomembnost zaupnosti in zaščite osebnih podatkov, kar prispeva k varovanju dostojanstva in pravic vpletenih posameznikov.

K 5. členu

Ta člen s skupno oznako "pristojni organ" povezuje različne vodstvene organe visokošolskih zavodov in jim nalaga odgovornost za varovanje dostojanstva vseh oseb na visokošolskem zavodu in izvajanje tega pravilnika. Drugi odstavek določa, da visokošolski zavod nudi pomoč žrtvam tudi pri opravljanju študijskih ali delovnih obveznosti v tujini. Zaradi omejitev pristojnosti in odgovornosti, ki jih ima visokošolski zavod na podlagi tega pravilnika na tujem, se lahko pomoč nudi na podlagi vzajemnosti oziroma dogovora s tujo institucijo, ne pa tudi zagotavlja. Izraz "žrtev" namesto "domnevna žrtev" se že od začetka postopka zaradi zagotovitve procesnega položaja in pravic do sodelovanja v postopku uporablja v skladu s terminologijo in prakso kazenskega postopka, kar pa ne pomeni posega v

domnevo nedolžnosti, ki velja za domnevnega kršitelja. Tretji odstavek, ki ureja kršitev tretje osebe, opredeljuje tudi prijavo kršitve tretji instituciji, če Inšpektorat Republike Slovenije za delo za takšno prijavo ni pristojen, ker kršitelj ni nujno v razmerju delodajalec-delavec.

K 6. členu

Namen šestega člena je zagotoviti, da so vsi zaposleni in študenti seznanjeni z določbami pravilnika ter da se izvajajo aktivnosti za ozaveščanje, informiranje in preprečevanje kršitev dostojanstva. Pristojni organ je odgovoren za javno objavo pravilnika, organizacijo rednih izobraževanj in usposabljanj, ter za zagotavljanje dostopa do informacij za podporo in pomoč žrtvam. Z namenom proaktivnega varovanja dostojanstva pristojni organ senatu o prijavah in ukrepih poroča v anonimizirani obliki. Takšen pristop omogoča preglednost in učinkovitost izvajanja pravilnika, hkrati pa ščiti zasebnost posameznikov.

K 7. členu

Sedmi člen opredeljuje imenovanje, vlogo in dolžnosti zaupne osebe, ki nudi podporo in pomoč žrtvam ter zagotavlja varstvo njihovih pravic in dostojanstva med postopki. Zaupna oseba mora pristojnemu organu poročati v anonimizirani obliki. Takšna ureditev zagotavlja varovanje osebnih podatkov, ker onemogoča prepoznavanje domnevnega kršitelja ali žrtve. Poročanje vključuje podatke, kot so spol, vrsta stikov z zaupno osebo, vrsta in kratek opis kršitve ter status domnevnega kršitelja. Če zaupna oseba ne more poročati na anonimiziran način zaradi specifičnosti okolja, o primeru ne poroča. Namen poročanja je, da se pristojni organ seznanj s posebnostmi domnevnih kršitev, ki jih je obravnavala zaupna oseba, tudi če prijava ni bila vložena.

K 8. členu

Osmi člen določa način imenovanja komisije za ugotovitev dejstev in okoliščin v primeru prijave kršitve dostojanstva. V zvezi z naborem oseb, iz katerih se imenuje komisija, lahko visokošolski zavodi v internih pravilnikih dodatno opredelijo kriterije za uravnoteženost zastopanosti oseb. Pravilnik posebej ne opredeljuje strokovne primernosti, saj bi to lahko omejilo nabor kandidatov. Člani komisije si bodo kompetence razvili na rednih izobraževanjih na področju kršitve dostojanstva, naposled pa tudi v praksi. Pomembno je, da so osebe z integriteto in visokimi etičnimi standardi ter da niso kršili dostojanstva drugih. Če je pristojni organ v konfliktu interesov oziroma če obstaja drug izločitveni razlog, obveznosti in dolžnosti, povezane s kršitvijo dostojanstva in imenovanjem komisije, namesto pristojnega organa zaradi zagotavljanja nepristranskosti in pravilne izvedbe postopka opravlja predsednik akademskega zbora.

K 9. členu

Namen devetega člena je zagotoviti administrativno in tehnično podporo komisiji za ugotovitev dejstev in okoliščin, ter ustrezno evidentiranje izrečenih ukrepov zaradi zagotavljanja preglednosti in sledljivosti. Obravnava gradiv in evidentiranje izrečenih ukrepov potekata v skladu s predpisi s področja varstva osebnih podatkov.

K 10. členu

V desetem členu so opredeljene pristojnosti komisije za ugotovitev dejstev in okoliščin v primeru prijave kršitve dostojanstva. Komisija je odgovorna za ugotavljanje dejstev in okoliščin, izdajo sklepov o obstoju kršitve ter predlaganje ustreznih ukrepov pristojnemu organu. Ta člen zagotavlja, da komisija deluje v okviru jasno določenih pristojnosti, kar prispeva k transparentnosti in pravičnosti postopka.

K 11. členu

Enajsti člen določa pravila za delovanje in izvedbo sej komisije za ugotovitev dejstev in okoliščin. Zaradi zaupnosti postopka in zaščite vpletenih oseb seje niso javne. Celovitost in zaupnost delovanja komisije po tem členu prispevata k pravičnosti in integriteti postopkov obravnave kršitev dostojanstva.

K 12. členu

S tem členom se zagotavlja varstvo osebne integritete oseb v postopku v skladu s pravilnikom, pri čemer se zagotavljata zaupnost in celovito varstvo osebnega dostojanstva in zasebnosti. Posebej opredeljuje zaščito pred povračilnimi ukrepi za žrtve in priče ter določa, da njihova pravica do varnega delovnega ali študijskega okolja ne sme biti ogrožena zaradi sodelovanja v postopku. V skladu s tretjim odstavkom pristojni organ ugotavlja utemeljenost suma obstoja povračilnih ukrepov. Utemeljen sum zadostuje za odreditev takojšnjega prenehanja ravnanja, kar zagotavlja takojšnjo zaščito žrtve. Ta odločitev ne posega v pravice oziroma delovnopravni položaj domnevnega kršitelja. Prav tako ne predstavlja disciplinske sankcije, ampak le prepoveduje nedopustno ravnanje. Kot taka ne pomeni, da so bili povračilni ukrepi dejansko izvrševani.

K 13. členu

Trinajsti člen ureja prijavo kršitve dostojanstva na visokošolskem zavodu. Ta se poda v pisni obliki pristojnemu organu in mora vsebovati ključne informacije. Pristojni organ preizkusi popolnost in razumljivost prijave ter po potrebi zahteva dopolnitev. V primeru nepopolne prijave se prijavitelja pozove k dopolnitvi v roku petih delovnih dni, sicer se prijava zavrže. Za namen zaščite žrtve se lahko postopek začne tudi brez pisne prijave, če pristojni organ izve za kršitev. Če kršitev kaže znake kaznivega dejanja, se o tem obvesti policijo ali državno tožilstvo.

K 14. členu

Namen štirinajstega člena je omogočiti postopek za sklenitev dogovora v primeru lažjih kršitev dostojanstva brez uvedbe formalnega postopka pred komisijo. Sklenitev dogovora je možna, če ravnanje nima znakov kaznivega dejanja, njegov namen pa je doseči takojšnje prenehanje kršitev in preprečevanje nadaljnjih kršitev. Postopek se lahko izvede le, če se s tem strinjata obe strani. Če dogovor ni mogoč ali če ena izmed strani prekliče soglasje, se uvede postopek pred komisijo.

K 15. členu

Ta člen podrobneje določa postopek sklenitve dogovora med žrtvijo in domnevnim kršiteljem v primeru lažjih kršitev dostojanstva. Postopek vodi pristojni organ visokošolskega zavoda, ki praviloma izvede ločene razgovore z žrtvijo in domnevnim kršiteljem, po potrebi pa tudi z drugimi osebami. Če je dogovor dosežen, pristojni organ izda ugotovitveni sklep, v katerem povzame vsebino dogovora in opozori kršitelja na posledice nespoštovanja dogovora. Če dogovor ni dosežen ali če obstaja utemeljen sum, da je prišlo do kršitve, pristojni organ uvede postopek pred komisijo. Ta manj formalen način reševanja lažjih kršitev je hitrejši in prav tako zagotavlja zaščito pravic vseh vpletenih oseb.

K 16. členu

Šestnajsti člen določa postopek obravnave kršitev dostojanstva pred komisijo, ko ravnanje kaže znake kaznivega dejanja, ali ko dogovor o prenehanju kršitev ni bil uspešno sklenjen. Komisija, ki jo imenuje pristojni organ, zbira dokumentacijo in izvaja razgovore z vpletenimi osebami za razjasnitev okoliščin primera. Razgovori in zbiranje dokazov potekajo na način, ki zagotavlja zaupnost in varstvo osebnih podatkov. Žrtev je dopustno soočiti z domnevnim kršiteljem in drugimi osebami samo z njenim soglasjem. Pri tem je pomembno tudi, da je obravnava ne le temeljita, pravična in nepristranska učinkovita, ampak da se tudi karseda hitro zaključi.

K 17. členu

Cilj tega člena je podrobnejša opredelitev postopka pred komisijo, ki se nanaša na sprejemanje odločitve ob zaključku ugotovitvenega postopka. Komisija pripravi poročilo, ki vključuje ugotovitve dejstev, oceno dokazov in priporočila za nadaljnje ukrepe. Poročilo se predloži pristojnemu organu. Ta pa na podlagi poročila sprejme končno odločitev o obstoju kršitve, v primeru njenega obstoja pa sprejema tudi ukrepe. Z izidom postopka se seznanijo vsi vpleteni.

K 18. členu

Člen je namenjen opredelitvi ukrepov po ugotovitvi kršitve dostojanstva, njihovega izvajanja ter vzpostavitvi povezave med postopkom po tem pravilniku in disciplinskim postopkom v skladu z internimi akti visokošolskega zavoda. Ukrepi se izvajajo v skladu z določbami tega pravilnika in internimi akti visokošolskega zavoda. V primeru uvedbe disciplinskega postopka se je smiselno izogniti ponavljanju dokaznega postopka, predvsem zaslišanju prič. Cilj je namreč, da se ukrepi za zaščito žrtev in preprečevanje nadaljnjih kršitev izvedejo hitro in učinkovito ter da se dejanja iz postopka pred komisijo ne ponavljajo v nadaljnjih postopkih.

K 19. členu

Člen opredeljuje postopek za prijavo kršitve dostojanstva zoper vodstvo visokošolskega zavoda z namenom, da se zagotovi nepristranskost in pravičnost obravnave takšnih prijav. Prejemnik prijave je predsednik akademskega zbora, torej oseba, ki ni zunanja, ampak je deležnik visokošolskega zavoda. Oseba s to funkcijo bo z notranjo avtoriteto lahko zagotovila neodvisno in odgovorno obravnavo prijave.

K 20. členu

S tem členom, ki ureja postopke in ukrepe v primeru lažne prijave kršitve dostojanstva, se zagotovi zaščita pred zlorabo postopka in varovanje dostojanstva vseh vpletenih oseb. V primeru ugotovljene lažne prijave se zoper prijavitelja uvede postopek v skladu s tem pravilnikom, saj lažna prijava predstavlja obliko nadlegovanja.

K 21. členu

Enaindvajseti člen opredeljuje zastaralne roke in rok za izvršitev izrečenih ukrepov. Uvedba in vodenje postopka na podlagi prijave kršitve dostojanstva zastarata v desetih mesecih od vložitve prijave ali od dneva, ko pristojni organ izve za kršitev. Ta rok zagotavlja, da se postopki začnejo in zaključijo v razumnem časovnem okviru, in preprečuje dolgotrajnost postopkov. Izrečeni ukrepi se izvršijo v 30 dneh od vročitve sklepa. S tem členom se spodbuja pravočasno prijavo in obravnavo kršitev.

K 22. členu

V tem členu je določeno, da se strankam v postopkih, ki tečejo na podlagi tega pravilnika, pisanja vročajo v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek oziroma delovna razmerja. Pri vročanju se lahko za zaposlene uporabljajo tudi določila Zakona o delovnih razmerjih. S tem se lahko zagotovi hitrejši potek postopka, kar je zaradi narave kršitev posebej pomembno.

K 23. členu

Ta člen zagotavlja, da država lahko spremlja izvajanja pravilnika. Ministrstvo, pristojno za visoko šolstvo, lahko pozove visokošolske zavode, da poročajo o izvajanju tega pravilnika z namenom, da se prepriča o ustreznosti varovanja dostojanstva, izvajanja sprejetih dogovorov, odločitev in ukrepov po tem pravilniku.

K 24. členu

V prehodni določbi je opredeljena obveznost, da visokošolski zavodi svoje interne akte uskladijo z določbami tega pravilnika v treh mesecih od njegove uveljavitve. Do takrat se uporabljajo obstoječi interni akti, če niso v nasprotju s pravilnikom. Že začeti postopki ugotavljanja kršitev dostojanstva se zaključijo po določbah dosedanjih internih aktov.

K 25. členu

V končni določbi je opredeljen začetek veljavnosti pravilnika.